

Dr Katarzyna Adamczyk, dr Aleksandra Pilarska

Instytut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu;
Institute of Psychology, Adam Mickiewicz University, Poznan

TOŻSAMOŚCIOWE UWARUNKOWANIA ŻYCIA W POJEDYNKĘ I ŻYCIA W ZWIĄZKU W OKRESIE WCZESNEJ DOROSŁOŚCI

Celem prezentowanych analiz było ukazanie związku między czterema statusami tożsamości w ujęciu Jamesa Marcii a posiadaniem partnera życiowego w okresie wczesnej dorosłości. Przeprowadzono badania z udziałem 452 osób (307 kobiet i 145 mężczyzn) w wieku od 20 do 35 lat.

Badania ujawniły, że wśród osób badanych dominują osoby o tożsamości moratoryjnej oraz tożsamości rozproszonej w obszarze ideologicznym, jak i interpersonalnym. Otrzymane wyniki wskazują na brak różnic w zakresie statusów tożsamości w obszarze ideologicznym i interpersonalnym między osobami posiadającymi i nie posiadającymi partnera życiowego, a zatem status tożsamości nie stanowił czynnika różnicującego osoby żyjące w pojedynkę i w związku. Jednocześnie przeprowadzane analizy sugerują, że osoby badane rozwiązują kryzysy tożsamości i intymności równocześnie.

Słowa kluczowe: status tożsamości, życie w pojedynkę, życie w związku, wczesna dorosłość

WPROWADZENIE

Wśród zróżnicowanych obszarów psychospołecznej aktywności młodych dorosłych, takich jak tworzenie niszy społecznej, budowanie rodziny i rozpoczynanie kariery zawodowej (Brzezińska, 2002), za centralne zadanie tej fazy życia psychologowie rozwojowi zgodnie uznają poszukiwanie intymności z innymi, zwłaszcza ze współmałżonkiem. Fundamentalne znaczenie intymności akcentuje Erik H. Erikson, określając ten etap rozwoju mianem „fazy dojrzałości do intymności”. Do intymności, tj. „zaangażowania się w konkretne związki i wspólnoty oraz rozwinięcia w sobie etycznej siły, by sprostać temu zaangażowaniu, nawet jeśli wymagać będzie ono znacznych poświęceń i kompromisów” (Erikson, 1997, s. 275) przygotowuje z kolei skonsolidowana tożsamość. Rozwiązanie kryzysu tożsamości toruje drogę osiągnięciu intymności. Poczu-

cie spójności, ciągłości i indywidualności własnej tożsamości stanowi podstawę, niezbędnego dla osiągnięcia intymności z innymi, zaufania do siebie i drugiej osoby (Smykowski, 2006). Jak podkreśla E. H. Erikson (2004) tylko osiągnięcie tożsamości daje jednostce poczucie samookreślenia tak, że może podjąć wyzwanie stworzenia wspólnoty z inną osobą bez lęku przed ztraceniem samego siebie (por. Marcia, 1999). E. H. Erikson (1997, 2004), wskazuje, że unikanie interpersonalnej intymności jako rezultat niepewności co do własnej tożsamości i lęku przed utratą ego w kontaktach z innymi może prowadzić m.in. do poczucia głębokiej izolacji, zamknięcia się w sobie i utrzymywania relacji o charakterze stereotypowym i formalnym. Jednostki, które wkraczają w fazę intymności i nawiązują bliskie więzi przed rozwiązaniem kryzysu tożsamości i konfliktu pomieszczenia ról, będą doświadczać patologicznego zlania się własnej tożsamości

z tożsamością Innego, utraty granic własnego Ja i świadomości tego, kim są jako indywidua, a w relacjach z innymi będą przejawiać neurotyczne dążenie do zaspokojenia innej potrzeby aniżeli potrzeby intymności (Witkowski, 2000).

Uwarunkowania posiadania, jak i braku partnera życiowego stanowią bez wątpienia konstelację wielu różnych, wzajemnie powiązanych ze sobą czynników o charakterze psychologicznym, społecznym, demograficznym oraz kulturowym. Stanowi to prostą konsekwencję tego, iż rozwój człowieka stanowi dynamiczną interakcję między jednostką a otoczeniem (Brzezińska, 2002). Problematyka życia w pojedynkę jest na gruncie polskiej psychologii mało zbadana, o czym świadczy (1) niewielka liczba prac podejmujących zagadnienia psychologicznych uwarunkowań i konsekwencji życia w pojedynkę oraz (2) większe zainteresowanie tą tematyką wśród socjologów i demografów niż psychologów. Istotne zatem wydaje się poznanie psychologicznych aspektów tego zjawiska. Przyjmując za punkt wyjścia założenie E. H. Eriksona (2000), iż tożsamość przygotowuje do intymności w okresie wczesnej dorosłości, za cel badawczy przyjęto próbę odpowiedzi na pytanie, czy i jakie związki istnieją między tożsamością a posiadaniem *versus* brakiem partnera życiowego w okresie wczesnej dorosłości.

TOŻSAMOŚĆ W UJĘCIU E. H. ERIKSONA I J. MARCIA

Zdaniem E. H. Eriksona (2004), proces formowania tożsamości odpowiada rozwijającej się konfiguracji, jaką jest „konfiguracja stopniowo integrująca konstytucjonalne dane, idiosynkratyczne potrzeby libidinalne, faworyzowane umiejętności, znaczące identyfikacje, efektywne obrony, skuteczne sublimacje i zgodne role”. Skonsolidowana tożsamość będzie się wyrażać w „uczuciu zadomowienia w swoim ciele, jak w domu, świadomości tego, dokąd się zmierza i wewnętrznej pewności antycypowanego roz-

poznania przez tych, którzy się liczą”. Samą tożsamość E. H. Erikson (1997) definiuje jako sumę znaczących identyfikacji i ról jednostki, przekształconych w unikatową, koherentną i sensowną całość, będącej rezultatem pracy ego, polegającej na selektywnym akcentowaniu tych obrazów *self*, które harmonizują z ofertami ról dostarczonymi przez społeczne otoczenie. Ustalenia E. H. Eriksona dotyczące procesu poszukiwania tożsamości wzbogacił James Marcia (1966), opisując jego możliwe stany docelowe. Koncentrując się na dwóch procesach obecnych w rozwoju osobowej tożsamości, a mianowicie na eksplorowaniu różnych alternatywnych opcji zawodowych, politycznych i ideologicznych jako potencjalnych składników tożsamości oraz na zaangażowaniu w wartości i działania w każdej z tych sfer, J. Marcia wyróżnił cztery statusy tożsamości: tożsamość osiągniętą, moratoryjną, przejętą i dyfuzyjną. Odpowiadają one czterem różnym stylom radzenia sobie z kryzysem tożsamości (Brzezińska, 2000).

W przypadku tożsamości osiągniętej mamy do czynienia z eksplorowaniem siebie oraz możliwości działania w otoczeniu i podjęciem zobowiązań w określonej sferze funkcjonowania (Brzezińska, 2000). Wyznacza ona taką jakość startu w dorosłość, który można określić jako stopniowe wchodzenie w dorosłość z poczuciem zakończenia wątków rozwojowych okresu dorastania (Wojciechowska, 2005). Tożsamość osiągnięta cechuje się zatem największym potencjałem rozwojowym (Brzezińska, 2000), gdyż stwarza jednostce solidne podstawy do dokonywania kolejnych wyborów, ponoszenia ich konsekwencji oraz podejmowania odpowiedzialności za siebie i innych ludzi (Bardziejewska, 2005). Tożsamość moratoryjna kształtuje się z kolei w sytuacji długotrwałego eksplorowania, co wiąże się z przejściowym lub krótkotrwałym zaangażowaniem się w daną dziedzinę (Brzezińska, 2000). Wiąże się z nią późniejsze realizowanie zadań rozwojowych w okresie dorosłości, niepodejmowanie zadań wymagających wzięcia na siebie odpowie-

działności, a także ryzyko doświadczania zdarzeń jako niepunktualnych w życiu (Wojciechowska, 2005). Tożsamość przejęta jest wynikiem przejęcia silnych przekonań od osób znaczących (najczęściej rodziców) w określonym obszarze, lecz bez wcześniejszego poszukiwania i sprawdzania alternatyw (Brzezińska, 2000). W odniesieniu do osób posiadających tę tożsamość można określić jakość ich startu w dorosłość jako szybsze podejmowanie zadań rozwojowych w obszarze pracy i rodziny, czemu towarzyszy ryzyko porażki z uwagi na brak gotowości do ich realizacji oraz możliwość doświadczania zdarzeń jako niepunktualnych w życiu (Wojciechowska, 2005). Nieobecność eksploracji dostrzega się również w procesie kształtowania się tożsamości rozproszonej, czemu towarzyszy brak podjęcia zobowiązań i wyboru drogi życiowej (Brzezińska, 2000). Tożsamość ta wiąże się z pokrywaniem się ze sobą zadań rozwojowych należących do okresu późnej adolescencji i wczesnej dorosłości, czemu towarzyszyć może znaczne emocjonalne obciążenie oraz konflikty ról, wartości i konflikty o charakterze interpersonalnym (Wojciechowska, 2005).

Model statusów tożsamości zakłada ich sekwencyjny rozwój, co oznacza, że wraz z końcem młodości i wkroczeniem w okres dorosłości normatywny charakter mają zmiany progresywne (van Hoof, 1999; Pulkkinen, Kokko, 2000). Linia rozwojowa określona owymi progresywnymi zmianami w obrębie tożsamości przebiega od statusów niższych, do których zalicza się tożsamość rozproszoną oraz przejętą, do statusów wyższych, obejmujących moratorium oraz najbardziej zaawansowaną rozwojowo tożsamość osiągniętą. Potwierdzają to badania, w których wraz z wzrostem wieku osób badanych obniża się częstość występowania statusów tożsamości rozproszonej i przejętej, a zwiększa się odsetek uczestników o statusie tożsamości moratoryjnej i osiągniętej (Witkowska, Brudzińska, Kijewska, Marat, 1997). Jak wskazuje Emilia Brudzińska (1997), w wieku 18-21 lat większość młodych

ludzi posiada tożsamość moratoryjną lub tożsamość rozproszoną, a dopiero po 21 r.ż. obserwuje się u nich tożsamość osiągniętą.

ZWIĄZKI TOŻSAMOŚCI Z INTYMNOŚCIĄ W ŚWIETLE BADAŃ EMPIRYCZNYCH

Zainteresowanie badaniem tożsamości i intymności w ich wzajemnym połączeniu stanowi prawdopodobnie odzwierciedlenie silnych konceptualnych związków między tymi stadiami (Markstrom, Kalmanir, 2002). Owo powiązanie tożsamości i intymności jest badane w dwojaki sposób (*ibidem*). Pierwszy z nich bazuje na korelacyjnych związkach między tymi dwoma stadiami, natomiast drugi obejmuje krótkoterminowe, longitudinalne badania, w których oceniany jest związek tożsamości i intymności. Rezultaty badań prowadzonych w paradygmacie statusów tożsamości zasadniczo potwierdzają teoretyczne sugestie E. H. Eriksona dotyczące kluczowego znaczenia tożsamości dla rozwoju zdolności do intymności. Badaczom nie udało się jednak znaleźć dowodu, że osiągnięcie tożsamości poprzedza osiągnięcie intymności, jakkolwiek niektórzy z nich sugerują, że rozwiązanie kryzysu tożsamości i intymności może różnić się w zależności od płci (Franz, 1995), choć wyniki dotyczące różnic płciowych nie są spójne (*ibidem*).

Zarówno badania przekrojowe, jak i podłużne wskazują, że dojrzały status tożsamości i bardziej dojrzały status intymności są ze sobą znacząco powiązane w czasie (Orlofsky, Marcia, Lesser, 1973; Tesch, Whitbourne, 1982; Fitch, Adams, 1983). Wyniki badań, w których dokonano bezpośredniego pomiaru tożsamości i intymności ujawniają, że bardziej zaawansowany, aktywny rozwój tożsamości jest powiązany z wyższymi poziomami intymności (Fitch, Adams, 1983; Orlofsky i in., 1973), to znaczy jednostki o tożsamości osiągniętej cechują się wyższymi poziomami w zakresie intymności niż osoby o innych statusach tożsamości, przy czym tożsamość rozproszona i przejęta cechują się

najniższą intymnością, a tożsamość moratoryjna lokuje się pomiędzy nim (Adams, 1998; Orlofsky, Lesser, 1973; Tesch, Whitbourne, 1982). Z drugiej jednak strony, badania Stephanie Tesch i Susan Whitbourne (1982) pokazują, że niektóre osoby, choć mają słabą tożsamość, posiadają jednocześnie wysoki status intymności. Studiujące kobiety o bardziej dojrzałych statusach intymności zdobywają także znacząco wyższe punkty w zakresie pomiarów indywidualności niż kobiety o niższych statusach intymności, a większa dojrzałość tożsamości wśród studentów jest także powiązana ze stanem małżeńskim w okresie średniej dorosłości (Franz, 1995). Dodatkowo, badania Carol Markstrom i Heather Kalmanir (2002) wskazują, że tożsamość i intymność są znaczącymi predyktorami miłości – siły witalnej *ego* w okresie wczesnej dorosłości wśród kobiet, natomiast w przypadku mężczyzn, takim predyktorem okazuje się być tożsamość, a nie intymność.

METODA BADAŃ

Problem badawczy i hipotezy

Przeprowadzone badania dotyczyły tożsamościowych uwarunkowań życia w pojedynkę i życia w związku. W ramach tak sformułowanego problemu badawczego postawiono dwa szczegółowe pytania:

1. Czy istnieje, a jeśli tak, to jaki, związek między statusem tożsamości osiągniętej, moratoryjnej, przejętej i rozproszonej w obszarze ideologicznym a brakiem partnera życiowego?
2. Czy istnieje związek, a jeśli tak, to jaki, między poziomem tożsamości osiągniętej, moratoryjnej, przejętej i rozproszonej w obszarze interpersonalnym a brakiem partnera życiowego?

Oczekiwano, że osoby posiadające partnera częściej będą się charakteryzowały statusem tożsamości osiągniętej zarówno w obszarze ideologicznym, jak i interpersonalnym, natomiast wśród osób żyjących w pojedynkę przeważać będą pozostałe typy statusów tożsamości.

Osoby badane

Dobór osób do badań przeprowadzono, rozdając kwestionariusze wśród studentów Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i Politechniki Poznańskiej, pracowników naukowych i administracji UAM oraz słuchaczy studiów podyplomowych przy Instytucie Psychologii UAM, Uniwersytecie Ekonomicznym i Politechnice Poznańskiej. W badaniu wzięły udział 452 osoby (68,1% kobiet i 31,9% mężczyzn), w wieku od 20 do 35 lat ($M = 25,76$ lat; $SD = 3,66$ lat). Najwyższy odsetek osób badanych (44%) to osoby mieszkające w mieście liczącym powyżej 500 tys. mieszkańców, legitymujące się wyższym wykształceniem (59,3%). W grupie badawczej 254 osoby (56,2%) wskazały na posiadanie partnera, zaś 198 osób (43,8%) zadeklarowało jego brak. Minimalny okres pozostawiania w związku, zgodnie z przyjętym kryterium doboru do grupy, wynosił 6 miesięcy, natomiast średni okres posiadania partnera to 43 miesiące (3 lata i 5 miesięcy) z odchyleniem standardowym $SD = 32,82$ miesiące (2 lata i 7 miesięcy). Najwyższy odsetek badanych (11%) stanowiły osoby będące w związku od 6 miesięcy, a najniższy odsetek stanowiły osoby będące w związku powyżej 15 lat (1,3%). W przypadku osób nie posiadających partnera, analogicznie jak w grupie osób żyjących w związku, minimalny okres życia w pojedynkę wynosił 6 miesięcy. Średni okres życia w pojedynkę w badanej grupie to 18,01 miesiące (1 rok i 5 miesięcy) z odchyleniem standardowym $SD = 23,14$ miesiące (1 rok i 9 miesięcy). Najwyższy odsetek badanych (34%) stanowiły osoby nie będące w związku od 6 miesięcy, a najniższy odsetek (25%) stanowiły osoby nie będące w związku powyżej 26 miesięcy (2 lata i 2 miesiące). Uczestnicy badania aktualnie nie posiadający partnera, którzy nigdy wcześniej nie byli zaangażowani w żaden długotrwały związek, stanowili 28% badanej grupy, natomiast uczestnicy badania deklarujący, iż w okresie poprzedzającym okres życia w pojedynkę, byli w jednym, dwóch lub trzech długotrwałych związkach sta-

nowili odpowiednio: 21%, 22% i 12%. Pozostali uczestnicy (17%) deklarowali, że poprzednio byli związani z więcej niż trzema partnerami.

Narzędzia badawcze

Do pomiaru statusów tożsamości wykorzystano narzędzie Kwestionariusz Statusów Tożsamości (KST), który stanowi polską adaptację Katarzyny Palus (2010) metody Extended Objective Measure of Ego Identity Status (EOM-EIS-2) skonstruowanej przez Benniona i G. R. Adamsa. EOM-EIS-2 składa się z 64 pytań ocenianych na 6 stopniowej skali Likerta. Pytania odnoszą się do wyróżnionych przez J. Marcję statusów tożsamości w obszarze ideologicznym i interpersonalnym. Rzetelność podskal EOM-EIS-2, oparta na współczynniku wewnętrznej zgodności, w większości badań waha się od $\alpha=0,30$ do $\alpha=0,91$; rzetelność powtarzalności testu mieści się w przedziale od $r=0,59$ do $r=0,93$. Rzetelności poszczególnych podskal polskiej adaptacji EOM-EIS-2 replikują wartości uzyskiwane w badaniach z wykorzystaniem wersji oryginalnej – alfa Cronbacha dla

podskal KST w obszarze tożsamości ideologicznej waha się od $\alpha=0,53$ do $\alpha=0,76$, natomiast dla podskal KST w obszarze interpersonalnym od $\alpha=0,51$ do $\alpha=0,62$.

Dane socjodemograficzne na temat osób badanych zostały zebrane w opracowanym a użytek prezentowanych badań Kwestionariuszu Danych Osobowych (KDO).

WYNIKI

Pierwszym krokiem eksploracji danych było dokonanie statystycznego opisu zmiennych tożsamościowych (Tab.1).

Na podstawie danych ujętych w Tab.1., można stwierdzić, że w grupie uczestników żyjących w pojedynkę i żyjących w związku, zarówno w obszarze ideologicznym, jak i interpersonalnym dominują osoby o tożsamości moratoryjnej (43,4% i 57,7% odpowiednio) i tożsamości rozproszonej (35,4% i 23,7% odpowiednio). Mniej liczne grupy stanowią tu osoby o tożsamości

Tab. 1 Porównanie częstości poszczególnych statusów tożsamości w badanej grupie

Status tożsamości	Ideologiczna		Interpersonalna	
	Częstość	%	Częstość	%
1. Rozproszona	160	35,4%	107	23,7%
2. Przejęta	52	11,5%	24	5,3%
3. Moratoryjna	196	43,4%	261	57,7%
4. Osiągnięta	44	9,7%	60	13,3%

Źródło: badania własne

Tab. 2 Porównanie częstości poszczególnych statusów tożsamości u osób żyjących w pojedynkę i osób w związkach

Status tożsamości	Ideologiczna/ Indywidualna					Interpersonalna/ Społeczna				
	Osoby w związku		Osoby żyjące w pojedynkę		$\chi^2(1)$	Osoby w związku		Osoby żyjące w pojedynkę		$\chi^2(1)$
	Częstość	%	Częstość	%		Częstość	%	Częstość	%	
Rozproszona	89	34,6	71	35,5	0,03 (0,86)	59	23,0	48	24,0	0,04 (0,84)
Przejęta	31	12,1	21	10,5	0,28 (0,60)	11	4,3	13	6,5	1,06 (0,30)
Moratoryjna	111	43,2	85	42,5	0,03 (0,87)	151	58,8	110	55,0	0,89 (0,35)
Osiągnięta	23	8,9	21	10,5	0,03 (0,87)	32	12,5	28	14,0	0,20 (0,66)

Źródło: badania własne

osiągniętej (9,7% i 13,3% odpowiednio) oraz tożsamości przejętej (11,5% i 5,3% odpowiednio).

W następnej kolejności weryfikowano hipotezy badawcze. Wyniki analiz porównawczych częstości poszczególnych statusów tożsamości u osób żyjących w pojedynkę i żyjących w związku przedstawia Tab.2.

Jak wynika z danych ujętych w Tab. 2, na poziomie istotności $p < 0,05$ hipotez o związku między posiadaniem lub brakiem partnera a typem statusu tożsamości tak w obszarze ideologicznym, jak i interpersonalnym nie można uznać za słuszne. Osoby żyjące w związku i osoby żyjące w pojedynkę nie różnią się typem statusu tożsamości ideologicznej oraz interpersonalnej w sposób statystycznie istotny. Wielkości efektu f wskazują na słabe związki między analizowanymi zmiennymi i mieszczą się w przedziale od $\varphi = 0,01$ dla związku pomiędzy posiadaniem lub brakiem partnera a statusem tożsamości rozproszonej oraz moratoryjnej w obszarze ideologicznym do $\varphi = 0,05$ dla związku pomiędzy posiadaniem lub brakiem partnera a statusem tożsamości przejętej interpersonalnej.

DYSKUSJA WYNIKÓW

W przedstawionych wynikach analiz w pierwszej kolejności zwraca uwagę rozkład częstości poszczególnych statusów tożsamości w całej grupie badanej (por. Tab. 1.). Wśród osób badanych przeważają osoby o tożsamości moratoryjnej oraz tożsamości rozproszonej zarówno w obszarze ideologicznym, jak i interpersonalnym. Ten obserwowany rozkład częstości wydaje się zastanawiający, biorąc pod uwagę wskazane wcześniej założenie o sekwencyjnym rozwoju tożsamości i normatywnym charakterze zmian progresywnych. Wśród dominującej grupy osób o tych statusach tożsamości należałoby oczekiwać zarówno osób, które nie osiągnęły jeszcze tożsamości, jak i tych w fazie regresu. Pierwszą sytuację rozpatrywać można w kontekście obecnych tendencji do wydłużania się okresu usta-

lenia tożsamości, w tym tzw. „moratorium na dorosłość” (Harwas-Napierała, 2007; Liberska, 2007). Wspomniane zaś przejścia regresywne przyjmowałyby tu postać zaburzenia równowagi lub dezorganizacji (Pulkkinen, Kokko, 2000). Obie sytuacje wydają się zrozumiałe, jeśli uznamy, że podejmowanie zadań rozwojowych i nowych ról społecznych w dorosłości wiąże się z kwestionowaniem dotychczasowych poglądów (Rostowski, 1997) oraz dalszymi poszukiwaniami i wyborami co do własnej drogi życiowej (Rydz, 1997). W okresie dorosłości istotnym czynnikiem w procesie kształtowania się tożsamości są osobiste cele związane z fundamentalnymi dla tego okresu zadaniami rozwojowymi (Harwas-Napierała, 2007). Znaczący wpływ przypisuje się tu wyborom w obszarze intymnych związków oraz pracy (*ibidem*; Oleś, 2008) oraz rolaom społecznym małżonka, rodzica czy pracownika.

W odniesieniu do zasadniczych pytań badawczych, otrzymane rezultaty – brak różnic w zakresie statusów tożsamości tak w obszarze ideologicznym, jak i interpersonalnym między osobami posiadającymi i nie posiadającymi partnera – okazały się przeciwne do tego, co założono w oparciu o teorię E. H. Eriksona i kontynuatorów jego myśli. Status tożsamości nie stanowił tu czynnika różnicującego osoby żyjące w pojedynkę i osoby posiadające partnerów.

Otrzymany wzorec wyników wydaje się szczególnie zaskakujący w świetle porządku zadań rozwojowych, który założył E. H. Erikson. Zgodnie z teorią epigenezy, kryzys tożsamości (szczególnie w obszarze roli zawodowej i światopoglądu) musi być rozwiązany zanim jednostka zmierzy się z rozwojowym zadaniem intymności. Tymczasem w przebadanej grupie ta linearna progresja niekoniecznie się sprawdza. Przeprowadzane analizy wskazują, że osoby badane rozwiązują kryzysy tożsamości i intymności równocześnie, a być może także odkładają konsolidację tożsamości do okresu osiągnięcia intymności (por. Terrell, 1993). Co więcej, prawidłowość ta

nie ogranicza się do grupy kobiet¹. Okazuje się, że procesy eksploracji, czyli aktywnego poszukiwania alternatywnych opcji w sferze zawodowej, politycznej, ideologicznej oraz osobiste zaangażowanie w wartości i działania w tym obszarze nie mają kluczowego znaczenia dla nawiązywania i podtrzymywania związków intymnych. Być może zatem krystalizacja przekonań religijnych oraz politycznych nie stanowi zasadniczej podstawy doboru partnerskiego. Potwierdzałyby to badania na przykład, w których badani jako główne cechy partnera – stanowiące podstawę ich decyzji o jego wyborze na współmałżonka – wskazywali na wzajemną miłość, akceptację, czułość, dobroć, wierność, dojrzałość psychiczną, a mężczyźni także atrakcyjność fizyczną (Kliza, 2003). Podobny zestaw cech pojawił się w badaniach Marii Braun-Gałkowskiej (1992) nad małżeństwami zadowolonymi i niezadowolonymi, w których kobiety i mężczyźni wśród cech warunkujących udane małżeństwo wymieniali m.in. wzajemną miłość, wierność, wyrozumiałość, zaufanie, satysfakcjonujące życie seksualne oraz pomoc w trudnych chwilach. W obu przytoczonych badaniach, sfera polityczna i zawodowa nie stanowiła dla osób badanych zasadniczej podstawy dla budowania przyszłej więzi partnerskiej lub małżeńskiej.

W odniesieniu do obszaru interpersonalnego, można by przyjąć, że skoro podejmowanie zadań rozwojowych i nowych ról w obszarze interpersonalnym wiąże się z rewizją dotychczasowych poglądów, to miłosne związki we wczesnej dorosłości mogą stanowić dla młodych dorosłych pole dla dalszej ich eksploracji i określania swych przekonań co do ról płciowych, przyjaźni, rekreacji i związków romantycznych. Może być również tak, że przekonania co do ról płciowych, przyjaźni, rekreacji i związków ro-

mantycznych nie stanowią, podobnie jak przekonania w sferze politycznej i ideologicznej, kluczowej podstawy w doborze partnerskim, w którym pierwszorzędne znaczenie przypisywane jest, jak już wskazano poprzednio, innym aspektom, takim jak miłość, wierność czy zaufanie (Braun-Gałkowska, 1992; Kliza, 2003; Rostowski, 1987). Pomimo że poglądy na temat ról płciowych czy też podziału obowiązków domowych wydają się być kwestiami zasadniczymi dla funkcjonowania w związku, prawdopodobnie są one wypracowywane wspólnie z partnerem w ramach danej relacji, stąd wydłużony okres eksploracji w tej sferze u osób będących w związku.

Należałoby również wziąć pod uwagę możliwość, że rodzaj statusu tożsamości nie tyle stanowi warunek nawiązania więzi, lecz determinuje jakość i zadowolenie doświadczane w związku. Przypuszczalnie zatem tożsamość moratoryjna, przejęta, czy rozproszona nie wykluczają możliwości nawiązywania i podtrzymywania relacji. Tym, co różniłoby osoby o tych statusach od osób, które osiągnęły tożsamość, będzie jakość funkcjonowania w związku. Sam J. Marcia (2002) wskazuje, że jedynie statusowi tożsamości osiągniętej towarzyszy prawdziwa głębia i zaangażowanie w relacjach. Tożsamość moratoryjną łączy się ze statusem intymności określanym mianem preintymnego, charakteryzowanym przez relacje, które nie zapowiadają realizacji przez jednostkę wyznawanych przez nią wartości. Związki osoby o tożsamości przejętej z kolei, sprawiają wrażenie intymnych, lecz w istocie intymności są pozbawione. Podobnie osoby o tożsamości rozproszonej, które często funkcjonują w sposób stereotypowy i są zaangażowane w relacje powierzchowne, nie przejawiając zainteresowania głębią ani trwałość-

¹ Ustalenia wielu badaczy wskazują, że jedynie niewielki odsetek mężczyzn osiąga wysokie wyniki w zakresie intymności i jednocześnie niskie w zakresie tożsamości, podczas gdy w przypadku kobiet sytuacja ta dotyczy ponad jednej trzeciej z nich (Schiedel, Marcia, 1985). Zatem o ile chłopcy muszą wypracować własną tożsamość, nim staną się gotowi do podjęcia zadań wczesnej dorosłości, o tyle dziewczęta podejmują owe zadania (nawiązują i określają swoje związki emocjonalne) niezależnie od rozstrzygnięć tożsamościowych lub jednocześnie tożsamość konstruując (Miluska, 1996).

cią kontaktów z innymi (por. Orlofsky, Marcia, Lesser, 1973; Schiedel, Marcia, 1985). Interesującym pozostaje jednocześnie fakt, że w analizowanych badaniach nie było różnic pomiędzy osobami pozostającymi w związkach i charakteryzującymi się różnymi statusami tożsamości (tak w obszarze ideologicznym, jak i interpersonalnym) w długości trwania ich związku ($F = 0,47$ (3,250); $p = 0,71$ dla sfery ideologicznej oraz $F = 0,35$ (3,149); $p = 0,79$ dla sfery interpersonalnej). Otrzymany rezultat jest tym bardziej znaczący, że satysfakcja w związku uznawana jest za ważny wskaźnik długości jej trwania (Anderson, Emmers-Sommer, 2006), a sam czas trwania związku traktowany bywa jako czynnik odróżniający relacje intymne od nieintymnych (Traupman, Harfield, 1981).

Warto tu także zwrócić uwagę na rozróżnienie pomiędzy związkami o charakterze formalnym (związki małżeńskie), a związkami o charakterze nieformalnym. Można przypuszczać, iż wstąpienie w związek małżeński stanowi wyraz osobistego i świadomego zaangażowania w intymną relację z drugą osobą, które zarazem kończy etap eksplorowania alternatyw w obszarze interpersonalnym. Jak wskazuje E. H. Erikson (2004), dorosłe życie oznacza „naukę lub pracę w określonym zawodzie, kontakty z płcią przeciwną, a po pewnym czasie małżeństwo i życie rodzinne” (2004, s. 91). Tymczasem, grupę badawczą konstituowały osoby, które swoje relacje określiły jako „związki wolne”, „związki nieformalne”, a zatem takie, w odniesieniu do których (a przynajmniej do części z nich) można sformułować przypuszczenie, iż nadal pozostają na etapie eksplorowania i nie podjęły jeszcze zobowiązania w sferze kontaktów z płcią przeciwną. W literaturze związki nieformalne opisywane są, m.in. jako „nietrwała forma współżycia ludzi”, „wspólnota niemalżeńska proponująca związek bez konsekwencji”, „kohabitacja podtrzymująca prywatne cele i indywidualne potrzeby partnerów” (Janicka, 2005, s. 105). Zdaniem Iwo-ny Janickiej (2005), związki niemalżeńskie, po-

przez m.in. takie cechy, jak dowolność zadań oraz brak czynników utrudniających decyzję o rozstaniu, uniemożliwiają ich integrację i trwałość w odróżnieniu od związków małżeńskich. Na podstawie badań nad związkami nieformalnymi można przypuszczać, iż nie sprzyjają one osiągnięciu intymności oraz prawdziwego partnerstwa w rozumieniu E. H. Eriksona.

Inne jeszcze wyjaśnienie braku oczekiwanych różnic tożsamościowych między osobami żyjącymi w związku i żyjącymi w pojedynkę wiązałyby się z uznaniem, że zaproponowana przez J. Marcie (np. 1966) operacjonalizacja tożsamości nie jest adekwatnym rozwinięciem myśli eriksonowskiej. Zarzut taki stawiają m.in. James E. Côté i Charles Levine (1983) czy Anne van Hoof (1999) poświęcający wiele miejsca dowodzeniu fundamentalnych różnic w podejściu E. H. Eriksona i J. Marcii, a także różnic w teoretycznym ujęciu tożsamości J. Marcii a zaproponowanym przez niego modelem statusów tożsamości. Zależności między tożsamością a budowaniem relacji romantycznej oczekiwano głównie w oparciu o rozwojowe ujęcie E. H. Eriksona (2004). Jeśli, jak wskazują wymienieni powyżej badacze, operacjonalizacja tożsamości w kategoriach statusów nie odpowiada teoretycznej konceptualizacji fenomenu tożsamości u E. H. Eriksona, wówczas brak efektu statusów tożsamości dla życia w pojedynkę lub życia w związku należałoby uznać za konsekwencję „niedoreprezentowania” przez J. Marcie pojęcia tożsamości, nie zaś za świadectwo rzeczywistego braku poszukiwanej zależności. Warto w tym kontekście zastanowić się również nad przemianami kontekstu społeczno – kulturowego i ich znaczenia dla procesu formowania się tożsamości. Prawdopodobnie proces kształtowania się tożsamości, pozostający w powiązaniu z określonym kontekstem społeczno – kulturowym, przebiega dziś odmiennie niż pół wieku temu (pierwsze prace J. Marcii poświęcone problematyce statusów tożsamości ukazały się drukiem w latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku). Wydaje się, że może temu to-

warzyszyć obniżanie się znaczenia jednoznacznego samookreślenia, tak w obszarze ideologii czy ról społecznych, które mogło kiedyś pełnić życiu jednostki określone funkcje.

W społecznościach minionych dekad tożsamość często przyjmowana była niejako automatycznie, a „stabilność tożsamości była odzwierciedleniem struktur instytucjonalnych ówczesnego społeczeństwa” (Czarnecka, 2005, s. 118). Inaczej sytuacja wygląda w czasach obecnych. Wielość i swoboda wyboru nakłada na jednostkę konieczność jej samodzielnego skonstruowania. Trafnie ujmuję tę kwestię Oleś (2008) wskazując, że współczesna rzeczywistość zachęca ludzi raczej do poszukiwania siebie aniżeli ugruntowywania tożsamości. Efektem gwałtownych i intensywnych zmian społecznych w ponowoczesnym świecie jest zatem utrudnione zdobywanie „spójnej i wartościowej wiedzy o sobie” (Harwas-Napierała, 2007, s. 20) oraz, jak określa to Bauman (2001, s. 12), „nieznana dotąd wolność i samookreślenie”. Wydaje się, że w świecie relatywizmu, wielowymiarowości i możliwości młodzi ludzie, obawiając się nieznanych wyzwań i doświadczając wobec nich bezradności czy frustracji, nierzadko nie tylko przedłużają czas wejścia w dorosłość i podjęcia normatywnych dla niej zadań, ale wręcz ich unikają.

PODSUMOWANIE

Celem zaprezentowanych badań była weryfikacja związku między tożsamością

a posiadaniem *versus* brakiem partnera życiowego w okresie wczesnej dorosłości. Przeprowadzone analizy ujawniły brak różnic w zakresie statusów tożsamości w obszarze ideologicznym, jak i interpersonalnym między osobami posiadającymi i nie posiadającymi partnera. Status tożsamości okazał się być więc czynnikiem nie różnicującym osoby żyjące w pojedynkę i w związku. Nieoczekiwane w stosunku do przyjętych założeń teoretycznych wyniki badań pozwalają jednak na lepsze zrozumienie fenomenu tożsamości oraz

intymności. Pomimo iż wielu badaczy zakłada, że raz ukształtowana dojrzała tożsamość powinna być relatywnie stabilna w czasie, badania longitudinalne wskazują na znaczącą zmianę zarówno w dojrzałych, jak i niedojrzałych statusach tożsamości (Franz, 1995). Z kolei odkrycie niestabilności statusów tożsamości – szczególnie u osób o najbardziej dojrzałym statusie - które przechodzą w mniej dojrzałe statusy – kwestionuje znaczenie osiągniętej tożsamości w sposób zoperacjonalizowany przez J. Marcję. Z tej racji, iż rozwiązanie kryzysu tożsamości teoretycznie ułatwia rozwiązanie kryzysu intymności, wyniki wskazujące na niestabilność statusu tożsamości rodzą konceptualne i metodologiczne problemy dla badaczy w przewidywaniu intymności na podstawie statusu tożsamości (*ibidem*).

Przeprowadzone badania nie są wolne od ograniczeń. Jakkolwiek w badaniach dokonuje się porównań tożsamości z pośrednimi ocenami intymności, takimi jak społeczne relacje (np. Markstrom, Kalmanir, 2002), trudno uznać bycie w związku za równoznaczne z osiągnięciem intymności. Z drugiej jednak strony posiadanie partnera i zaangażowanie się w relację można traktować za pewien wskaźnik intymności. Należałoby tu także podnieść kwestię poprawności metody wykorzystanej w badaniach do pomiaru statusów tożsamości. Jakkolwiek rzetelności poszczególnych podskal polskiej adaptacji EOM-EIS-2, choć replikują wartości uzyskiwane w badaniach z wykorzystaniem wersji oryginalnej, nie są w pełni zadawalające.

W przyszłych badaniach, które mogłyby objąć nie tylko młodych dorosłych o orientacji heteroseksualnej oraz osoby studiujące lub te, które ukończyły studia, warto byłoby także sprawdzić, w jaki sposób rozwiązania kryzysów z wcześniejszych faz rozwojowych, wiążą się z osiągnięciem intymności w okresie wczesnej dorosłości. Oczywiście, jak wskazują także inni badacze (np. Markstrom, Kalmanir, 2002), dalsze badania powinny mieć charakter badań longitudinalnych, dzięki temu uzyskane wyniki miałyby mniej spe-

kulatywny charakter aniżeli wyniki pochodzące z podłużnych, krótkoterminowych badań.

LITERATURA

- Adams, G. R. (1998). *The Objective Measure of Ego Identity Status: A Reference Manual*. Online, 2007-11-11, http://www.uoguelph.ca/~gadams/OMEIS_manual.pdf.
- Bardziejewska, M. (2005). Okres dorastania. Jak rozpoznać potencjał nastolatków? [w:] A. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa* (s. 345-377). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Bauman, Z. (2001). Tożsamość – jaka była, jest, i po co? [w:] A. Jawłowska (red.), *Wokół problemów tożsamości* (s. 8-25). Warszawa: Wydawnictwo LTW.
- Braun-Galkowska, M. (1992). *Psychologiczna analiza systemów rodzinnych osób zadowolonych i niezadowolonych z małżeństwa*. Lublin: Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.
- Brudzińska, E. (1997). Poczucie sensu życia a kształtowanie się tożsamości młodzieży. [w:] J. Rostowski, T. Rostowska, I. Janicka (red.), *Psychospołeczne aspekty rozwoju człowieka* (s. 195-203). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Brzezińska, A. (2000). *Społeczna psychologia rozwoju*. Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Brzezińska, A. (2002). Dorosłość – szanse i zagrożenia dla rozwoju. [w:] A. Brzezińska, K. Appelt, J. Wojciechowska (red.), *Szanse i zagrożenia rozwoju w okresie dorosłości* (s. 11-22). Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora.
- Côté, J. E., Levine, C. (1983). Marcia and Erikson: the relationships among ego identity status, neuroticism, dogmatism and purpose in life. *Journal of Youth and Adolescence*, 12, 43-53
- Czarnecka, J. (2005). Metafora cyborga – wpływ konsumpcji na jakość życia i budowanie tożsamości. [w:] A. Jawłowska, M. Kempny (red.), *Konsumpcja – istotny wymiar globalizacji kulturowej* (s. 117-127). Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN.
- Erikson, E. H. (1997). *Dzieciństwo i społeczeństwo*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Erikson, E. H. (2002). *Dopełniony cykl życia*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Erikson, E. H. (2004). *Tożsamość a cykl życia*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Fitch, S., Adams, G. (1983). Ego identity and intimacy status: replication and extension. *Developmental Psychology*, 6, 839-845.
- Franz, C. E. (1995). A quantitative case study of longitudinal changes in identity, intimacy, and generativity. *Journal of Personality*, 1, 27-46.
- Harwas-Napierała, B. (2007). Tożsamość jednostki w epoce współczesnych przemian. [w:] B. Harwas-Napierała, H. Liberska (red.), *Tożsamość a współczesność* (s. 11-23). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Janicka, I. (2005). Wpływ stażu związków nieformalnych na poziom ich integracji. *Psychologia Rozwojowa*, 4, 105-113.
- Kliza, E. (2003). Cechy osobowości a motywacja wyboru współmałżonka. [w:] I. Janicka, T. Rostowska (red.), *Psychologia w służbie rodziny* (s. 89-101). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Liberska, H. (2007). Współczesny obraz moratorium. [w:] B. Harwas-Napierała, H. Liberska (red.), *Tożsamość a współczesność* (s. 25-51). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Markstrom, C. A., Kalmanir, H. M. (2002). Linkages between the psychosocial stages of identity and Intimacy and the ego strengths of fidelity and love. *Identity: An International Journal of Theory and Research*, 2, 179-196.
- Miluska, J. (1996). *Tożsamość kobiet i mężczyzn w cyklu życia*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Oleś, P. (2008). O różnych rodzajach tożsamości oraz ich stałości i zmianie. [w:] P. K. Oleś, A. Batory (red.), *Tożsamość i jej przemiany* (s. 41-83). Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Orlofsky, J. L., Marcia, J. E. i Lesser, I. M. (1973). Ego identity status and the intimacy versus isolation crisis of young adulthood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 2, 211-219.
- Palus, K. (2010). *Wybrane psychologiczne uwarunkowania braku partnera życiowego w okresie wczesnej dorosłości*. Poznań: Wydawnictwo Wydziału Nauk Społecznych UAM.
- Rostowski, J. (1987). Wpływ jakości małżeństwa rodziców na proces socjalizacji ich dzieci. *Problemy Rodziny*, 4, 3-11.
- Rostowski, J. (1997). Specyfika kształtowania się tożsamości w okresie młodości. [w:] J. Rostowski,

- T. Rostowska, I. Janicka (red.), *Psychospołeczne aspekty rozwoju człowieka* (s. 159-165). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Rydz, S. (1997). Osobowościowe uwarunkowania kształtowania się różnych typów tożsamości u młodzieży licealnej. [w:] J. Rostowski, T. Rostowska, I. Janicka (red.), *Psychospołeczne aspekty rozwoju człowieka* (s. 177-185). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Schiedel, D. G., Marcia, J. E. (1985). Ego identity, intimacy, sex role orientation, and gender. *Developmental Psychology*, 21, 149-160.
- Smykowski, B. (2006). Poczucie intymności a proces formowania tożsamości. [w:] M. Beisert (red.), *Seksualność człowieka w cyklu życia* (s. 83-112). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Tesch, S. A., Whitbourne, S. K. (1982). Intimacy and identity status in young adults. *Journal of Personality and Social Psychology*, 5, 1041-1051.
- Van Hoof, A. (1999). The identity status field re-reviewed: An update of unresolved and neglected issues with a view on some alternative approaches. *Developmental Review*, 19, 497-556.
- Witkowska, J., Brudzińska, E., Kijewska, A. i Marat, E. (1997). Zróżnicowanie statusów tożsamości osobowej wśród młodzieży w zależności od wieku płci. [w:] J. Rostowski, T. Rostowska, I. Janicka (red.), *Psychospołeczne aspekty rozwoju człowieka* (s. 167-176). Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Witkowski, L. (2000). *Rozwój i tożsamość w cyklu życia*. Toruń: Wydawnictwo WIT-GRAF.
- Wojciechowska, J. (2005). Okres wczesnej dorosłości. Jak rozpoznać ryzyko i jak pomagać? [w:] A. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa* (s. 469-502). Gdańsk: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.

Dr Katarzyna Adamczyk, dr Aleksandra Pilarska

Institut Psychologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu;
Institute of Psychology, Adam Mickiewicz University, Poznan

THE IDENTITY STATUS AS A CONDITION OF SINGLE AND COUPLED LIFE IN EARLY ADULTHOOD

The aim of the analysis was to present the association between four identity statuses according to J. Marcia and possessing of a lifetime partner in early adulthood. The research was performed on the sample of 453 participants (307 females and 145 males) aged 20 to 35 years old.

The research revealed that among participants dominate individuals of moratorium and defused identity status, both in ideological and interpersonal domain. The findings – no differences in reference to identity status in ideological and interpersonal domains between single and coupled individuals – indicate that identity status was not a factor which would differentiate the both groups. Moreover, the performed analysis suggest that participant solve the identity crisis and the intimacy crisis at the same time.

Keywords: identity status, single life, coupled life, early adulthood

Dr Katarzyna Adamczyk, dr Aleksandra Pilarska